

Oslo, Helsinki, Lyon, Brno

Konferencia-mozaikok 2014
tavasza és 2015 januárja között

NÉMETH Márton

Bevezetés

2014 májusában a Monguz Kft. munkatársaként részt vehettem két eltérő arcélú, ám bizonyos pontokon mégis egymáshoz illeszkedő szakmai eseményen Oslóban¹ és Helsinkiben², majd nyáron Lyonban megismerkedhettem fiatal könyvtárosokkal és 2015 elején a BOBCATSSS éves konferencián lehettem jelen Brnóban.

Az információkeresés, információszervezés, osztályozás új útjait kutató *Knowledge Organization Days* (Kunnskapsorganisasjonsdagene) című konferencia minden évben kiemelkedő szakmai eseménye a norvég könyvtáros társadalomnak, mely egyúttal elsősorú szakmai továbbképzési lehetőséget is kínál. Ezeken az éves konferenciákon mindig a legújabb fejlődési irányokról lehet értesülni és minden évben előtérbe kerül egy-egy sajátos nézőpont. 2014-ben a központi kérdés a metaadatok kezelése és szolgáltatása volt, információtechnológiai, etikai és átfogó, társadalompolitikai szempontból egyaránt.

Helsinkiben *Sinikka Sippilä* az IFLA elnöke az „erős társadalom, erős könyvtárakkal” elnöki program jelmondatából kiindulva hirdette meg szak-

mai találkozóját, mely arra a meggyőződésre épített, hogy a könyvtárak jelentős társadalomfejlesztő erőként hozzájárulnak mind a globális, mind az egyes nemzeti, regionális összefüggérendszerben a tudás és a jólét kiteljesítéséhez. Az élethosszig tartó tanulás, a széles körű információ-hozzáférés által kínált egyenlő társadalmi esélyek, a kutatás és az innováció fokozott támogatása, valamint a különféle rekreációs lehetőségek erősítik a felhasználói közösségeket, rajtuk keresztül pedig az egész társadalmat. Ehhez a központi gondolathoz kapcsolódtak a konkrét programok, illetve a stratégiai kezdeményezésekben az egyes könyvtári területek, szekciók képviselői.

Mindkét konferencia témakörei mögött ott bujkált az információkezelés, s azon keresztül a könyvtárak társadalmi, etikai felelősségének kérdésköre. Oslóban szó esett a szemantikus információszervezési paradigmaváltás legfontosabb elemeiről, valamint azokról a társadalmi kihívásokról, amelyeket magukban foglalnak. Például a Google rábírása, hogy töröljék az európai vonatkozású személyes információkat, vagy az NSA (Nemzetbiztonsági Ügynökség) megfigyelési botránya Amerikában rámutatnak arra, hogy mekkora társadalmi tétje és súlya van az újszerű információfeldolgozásnak a személyes adatok kezelésében és az információszabadság tekintetében. Helsinkiben ezzel összefüggésben arról hallhattunk, hogy a könyvtárak rendelkezésére álló egyre szélesebb információs eszköztárat hogyan lehet pozitív stratégiai társadalomformáló erővé fordítani, csökkenteni az esélyegyenlőtlenségeket, növelni a társadalmi kohéziót, versenyképesebbé tenni az adott társadalmi környezetet.

A terjedelmi korlátok miatt a két rendezvény előadásaiból csak szemezgetni lesz módom, de szerencsére a világhálón mindkét konferencia előadásainak prezentációi elérhetőek. A helsinki konferenciáról fotók készültek³. A norvégul, illetve angolul folyó oslói konferenciáról pedig a teljes videofelvétel rendelkezésre áll az oslói főiskola portálján.⁴

E két rendezvényen kívül áttekintést adok az IFLA konferenciát megelőző ún. fiatal könyv-

tárosok találkozásáról, melyre Lyonban az ENSSIB (École Nationale Supérieure des Sciences de l'Information et des Bibliothèques) könyvtárosképző intézményében került sor, és ahol a kötetlen információcsere biztosítása érdekében az első napon együtt határoztuk meg a megtárgyalandó – s végül igen változatosra sikeredett – témaköröket.

Végül pedig a 2015. január végi BOBCATSSS konferenciáról idézem fel a benyomásaimat a csehországi Brnóból, ahol azon kívül, hogy csak ámultunk a példás szervezésen, sikerült hasznos eszmecserét folytatnunk a könyvtár- és információtudományi képzést érintő kérdésekről, és alkalmunk volt megismerkedni az egyetemista nemzedék alap, illetve mesterképzést végző tagjaival (a horvát diákok szakmai felkészültsége például kimagaslónak mondható).

Metaadatok szemantikus webes környezetben

Oslóban *Tor Arne Dahl*, az oslói főiskola könyvtár-és információtudományi tanszékének oktatója bevezető előadásában széles körű áttekintést adott az osztályozási és információkeresési szabályzatok és eljárások fejlődéséről a MARC-tól, az FRBR-en (Functional Requirements for Bibliographic Records) keresztül a szemantikus webhez kötődő RDA (Resource Description and Access) és a legújabb, BIBFRAME (Bibliographic Framework) koncepcióig. Az előadás fő erénye, hogy a fejlődési mutatókat szélesebb szakmai történeti fejlődési távlatba állította. Összegezte, hogy miképpen jutottunk el a MARC alapú feldolgozás világtól az FRBR-modell megszületésén át a linked open data világába. Mindennek jelenlegi csúcspontja az RDA katalogizálási szabályzat bevezetése és a Kongresszusi Könyvtár 2012-es BIBFRAME bibliográfiai keretrendszer modellje, melyek közös keretbe helyezik a szemantikus alapú információfeldolgozás technikáit a MARC szabvánnyal és az FRBR koncepció elemeivel. A Norvég Nemzeti Könyvtár 2014 márciusában jelentette be, hogy átáll az RDA katalogizálási szabályzat alkalmazására. Az angolszász világ-

ban is fokozatosan leváltja az RDA az AACR 2-t. Az indokok egyértelműek. A katalogizálás szabványos gyakorlatának alkalmazkodnia kell a modern információs környezethez. Ráadásul (ahogyan egy másik, a szabványok közötti átállásról szóló előadásban az oslói főiskola iráni származású PhD- hallgatója, *Malileh Farrokhnia* rámutat) most már arról van szó, hogy míg az első generációs világhálón a számítógépek egymással kommunikálva információt osztanak meg, a szemantikus világban szeretnék megérteni a megosztott információ tartalmát is! Ezért kell az információforrások metaadatait linkelhetővé tenni szabványos URI kapcsolat segítségével. A világhálón található dokumentumleírás nemcsak arról tájékoztat, hogy miként tárták fel formailag és tartalmilag az adott művet, kifejezési formát, digitális objektumot, hanem arról is, hogy miképpen kapcsolódhat más vonatkozó dokumentumforráshoz. Az RDA szabályzat egyik fő célja olyan adatok előállítása, amelyek hatékonyan használhatóak és megoszthatóak szemantikus webes környezetben. Tehát sokkal nagyobb hangsúly helyeződik az intellektuális tartalomra, mint annak fizikai megjelenési formájára. A másik lényeges célkitűzés, hogy segítsük a felhasználót abban, hogy egyszerűbben megtalálja a könyvtári gyűjteményben lévő információt s a szemantikus társítások segítségével teljesebb körű információkeresést teszünk számára lehetővé. Sok leírási szabályt, mely egyszerűen a katalóguscédula fizikai méretéből adódott a múltban, az új szabvány kiküszöböl, a leírások így teljesebbé és áttekinthetőbbé válnak. A katalogizálás költségét az egy mű, több megjelenési forma modellel jelentősen mérsékelni lehet. A mű leírására elég hivatkozni s hozzátenni az adott megjelenítési formához kötődő információkat. Nem kell teljes tartalmi és formai leírást készíteni az egyes megjelenítési formákhoz kötődő tételekhez. A művekhez, megjelenési formákhoz kötődő besorolási adatokat lényegében tetszőleges mértékig lehet bővíteni (akár külső tartalomforrások bevonásával is szemantikus URI linkek révén).

Dahl és Farrokhnia előadásának végkövetkeztetése rámutat arra, hogy rengeteg a megoldat-

lan, nyitott kérdés: a katalogizálási rendszerek változásainak teljes hatóköre (maga az RDA szabvány is fejlődik, formálódik, implementációja számos kihívást foglal magában), s ezzel összhangban a katalogizálási gyakorlat módszereinek változásai még nem láthatóak át a maguk teljességében. A BIBFRAME koncepció abban segíthet, hogy a már meglévő hatalmas MARC alapú adatmennyiséget átkonvertáljuk az új környezetbe. De mekkora erőforrást köt ez le? Mennyire lesz nehéz egyszerre tanulni az újat a munkavégzés mellett? Valóban elnyeri-e annyira a felhasználók tetszését az új szemantikus alapú környezet, mint amennyire feltételezzük?

Ezen a ponton vette fel a fonalat a következő előadó, *Sally McCallum*, az amerikai Kongresszusi Könyvtár munkatársa. A MARC kétségtelen előnyeként említette a könyvtári munkafolyamatok hatékony támogatását, a különféle katalogizálási szabályzatokhoz való rugalmas alkalmazkodást, az XML és Unicode alapú környezetekhez történő adaptációt. Hátránya viszont a különféle adatelemek felhalmozódása, a strukturális korlátok által keltett egyre nagyobb problémák, valamint a Linked Data szabályaihoz és szükségleteihez való alkalmazkodás nehézsége (URI-és adatelemek társítása).

Az új könyvtári katalogizálási normák (RDA) az adatrelációkon alapulnak. A MARC-hoz képest az adattípusok többféle meghatározását, nyelvtani elemzését kínálják, sokféle kötött szavas szótár alkalmazását teszik lehetővé, a besorolási adatok rugalmasabban kezelhetőek. Az URI összeköttetés segítségével rengeteg adatforrást tudnak rugalmasan magukban foglalni a Linked Data szabályai szerint. A nem hagyományos könyvtári dokumentumok használata terén is áttörést jelenthet alkalmazásuk (címlapfotók, tartalmi kivonatok, tartalomjegyzékek, recenziók stb). Számos adatmodell létezik a különféle dokumentumtípusok ábrázolására (ezek között említi meg például az FRBR-t és a CIDOC CRM-et (CIDOC Conceptual Reference Model), de ezek komponens készlete néhol nem tűnik számára elég részletesnek, számos fontos, a dokumentumot, s annak tárgyát jellemző, feltáró tényezőt figyelmen kívül hagynak (az előadás

prezentációja szolgál erre példákkal). Fontos eleme az új katalogizálási szabvány filozófiájának, hogy többféle dokumentumtípust, médiatípust kell összekapcsolnia egymással. Miközben a nyomtatott dokumentumok súlya továbbra is számottevő, hozzájuk hasonló prioritással kell kezelni a digitális erőforrásokat és a különféle médiatípusokat (mozgókép, hangfelvétel, webarchiválás stb.). Figyelemmel kell lenni az e-dokumentumok hozzáféréseinek menedzselésére (licenc, szerzői jogok) és az e-dokumentum mint speciális forrástípus kezelésére is (például a hosszú távú megőrzés terén). Az e-források integrációjában jut nagy szerep a szabványos összekapcsolhatóságnak.

A BIBFRAME adatsere formátum bibliográfiai koncepciója a különféle adatmodellek és dokumentumokra vonatkozó normák egységes kezelését teszi lehetővé. Egyértelműen meghatározza új nézőpontból a különféle metaadat funkciókat és típusokat (a dokumentumok leírásához, feldolgozásához, kezeléséhez és megőrzéséhez kötődő feladatkörök szerint). Az adatkezeléshez kötődő tevékenységeket némileg újraértelmezi (adatsere, belső tárhely, adat bemeneti felületek és eljárások). Az adatforrások összekapcsolásának többféle módját támogatja hagyományos alapon (szövegesen, azonosítók révén), illetve szemantikusan (URI hivatkozások révén). Mindenfajta könyvtártípusra alkalmazható, az intézmény méretétől függetlenül. Fontos, hogy a BIBFRAME kompatibilis a MARC szabvánnyal. Lehetővé teszi a MARC alapú adatok újrafelhasználását. Az új modellekre való áttérést is segíti a MARC alapú környezet felől.

A BIBFRAME általános modelljének legfelsőbb eleme a tartalmi erőforrás koncepcionális szintje a bf: Work (az FRBR mű, illetve kifejezési formájának felel meg). A bf: Instance kötődik az adott mű, kifejezési forma megjelenéséhez (FRBR-ben a megjelenési forma). A bf: Authority a mű, kifejezési forma, illetve annak megjelenési formái közötti kapcsolatokat határozza meg. Például személyek és szervezetek lehetnek szerzői, közreműködői, kiadói stb. szerepben. S ide tartoznak a szabványos besorolási adatok szótárai és tételei is. A bf:

Annotation rugalmas kiegészítéseket nyújt a mű, illetve a megjelenési forma szintjeihez pl. könyvtári állományinformáció, borító, tartalmi összefoglalás stb.

Minden MARC cím és név/cím besorolási rekord konvertálható bf: Work leírássá. A Tárgy és Név MARC rekord besorolási adatok a BF: Authorities leírásba kerülnek. Az összes műre és kifejezési formára vonatkozó MARC adat is konvertálható BF: Work leírássá. A BF: Work tartalmazza tehát az összes bibliográfiai jellemzőre vonatkozó információt. A kiadói adathoz, megjelenési formához, transliteráláshoz, ISBN-hez stb. kötődő MARC mezők tartalma a bf: Instance leírásba kerül. Itt találjuk meg tehát a dokumentum fizikai jellemzőire vonatkozó részleteket, egyéb fontos járulékos információkkal együtt. Az adatkonverzió elvégzése után az egyes BIBFRAME leírás elemek URI linkekkel is összeköthetők mindenütt ahol kívánatos.

A felhasználók számára a gazdag URI linkekkel ellátott kereszthivatkozások az állományban egyértelműen pozitívak. A feldolgozók munkáját pedig számos, még fejlesztés alatt álló eszköz, eljárás segítheti a jövőben (olyan rendszerek, amelyek külső elérhetőséget adnak a szükséges forrásadatokhoz, automatikus kitöltési funkciót kínálnak, automatikus URI feloldást tesznek lehetővé stb.).

Természetesen a BIBFRAME modell mögött is számos kihívás rejlik. Ezek közül néhány példa: URI linkekkel kapcsoljuk össze a leíró adatforrásokat ahelyett, hogy saját katalógusállományba importálnánk azokat vagy párhuzamosan importáljuk azokat, illetve linkeljük az adott célponttól függően. A linkekkel történő adatkapcsolatok esetében nagyon kell figyelni a forrás/célpont naprakészségének és megbízhatóságának követelményeire! Ha többféle besorolási állománykészletet használunk párhuzamosan, amit a BIBFRAME lehetővé tesz, akkor is fontos döntés, hogy pontosan melyeket és hány darabot. A mű és járulékos jellemzői (instance) kapcsolat sokkal részletesebb szabályozást igényel a hagyományos formához képest (milyen mélységben, milyen forrásokból merítsünk)? El kell dönteni, hogy az egyes műveket, kifejezési

formák megjelenési formáit dokumentumhordozónként és /vagy médiatípusonként bontsuk szét (kell-e a keménykötést, puhakötést, könyvtári kötést külön kezelni nyomtatott könyvek esetében, illetve elég, ha csak nyomtatott, elektronikus illetve hangos megjelenési formákat határolunk meg az adott mű vonatkozásában)? Lehet-e fejleszteni besorolási adatokat több tételhez (pl. a kiadók neve esetében)?

Az előadás mindenestre meggyőző volt abban a tekintetben, hogy az eddigi MARC alapú feldolgozó munka nem vész kárba és a MARC 21 gondozása a Kongresszusi Könyvtár részéről még megmarad. A BIBFRAME viszont olyan környezethez kínál hozzáférést, ahol a MARC adatállományokból történő konverziót követően a jelen igényeinek megfelelőbb módon írhatjuk le a dokumentumokat, kapcsolhatjuk össze szemantikus a tulajdonságaikat, jellemzőiket, s vonhatunk be külső adatforrásokat. A végeredmény pedig a sokkal részletesebb, felhasználóbarát információszolgáltatás.

Az előadásokat kiegészítette még egy rövid prezentációkkal körített kerekasztal-beszélgetés a norvégiai helyzetről. Ennek során kiderült, hogy mindenki nagyon az út elején tart még. Az RDA/BIBFRAME irányba való átállás elhatározott tény, ám még megfelelő anyagi feltételek között is hatalmas szakmai munkát igényel az átállás feltételeinek biztosítása, az új rendszerek, és az adatkonverzió révén. Két markáns út látszik kibontakozni: az egyik, hogy az eddig önállóan fejlesztett BYBSYS könyvtári rendszer bekerül az Ex-Libris nemzetközi szolgáltató és fejlesztő cég portfóliójába. Ily módon nemzetközi környezetben, de jelentékeny norvég hozzájárulással történik meg az átállás. A másik út az oslói Deichman Városi Könyvtár útja, mely a nyílt forráskódú KOHA integrált rendszer mellett kötelezte el magát. Ők egyrészt a rendszer mögött álló önkéntes fejlesztői közösség erejére kívánnak támaszkodni, másfelől pályázatot írnak ki, amelyben az új, modern épületbe költöző könyvtár teljes szolgáltatási vertikumának újjászervezéséhez keresnek üzleti információtechnológia fejlesztő partnereket.

A metaadatok felhasználásának társadalmi vetülete

Az oslói konferencia második napján néhány norvég tartalomfejlesztési projektet mutattak be, de ezeket nem tárgyalom részletesebben. Szó esett viszont a metaadatkezelés jogi, politikai, etikai, társadalmi dimenziójáról is. *Ove Skara* a Norvég Adatvédelmi Hatóság (Datatilsynet) képviselőjében áttekintette, amit a sorozatos amerikai lehallgatási botrányok háttéréről tudni lehet. Az összkép korántsem szívdertítő. A metaadatokból nyert információkat olykor célzott likvidálások megtervezéséhez használják fel, kiszivárogtatókat buktatnak le. Amennyiben békésebb vizekre evezünk, akkor is látni kell, hogy nem a tartalmat figyelik, hallgatják le átfogóan a hírszerző szervezetek, hanem mintázatokot keresnek az emberi tevékenységek kapcsán (pl. hová megy, hol, kivel érintkezik), amit a saját érdekeiknek megfelelő környezetekben értelmeznek (pl. hogy a metaadatokból leszűrt viselkedésminták, cselekedetek kapcsolatba hozhatók-e bűncselekmény elkövetésével vagy előkészítésével). Hatalmas adatmennyiségről beszélünk. A világ adatvagyonának 90%-a az elmúlt két évben keletkezett. Napi 247 milliárd e-mail, percenként 193 ezer sms, 133 milliárd blogbejegyzés közül kell válogatniuk a hírszerző szervezeteknek. Az így keletkezett adatok 80%-a strukturálatlan formában jelenik meg. Hatalmas iparág épül rá arra, hogy ezt az irtatlan adatmennyiséget rendszerezze, feldolgozza, elemezze. Ez az egyik legrohamosabban fejlődő üzleti terület napjainkban. A figyelmeztető példák azonban előtűntek: korántsem mindegy milyen szabályok szerint, mennyire ellenőrzöten és a jogszabályoknak megfelelően zajlik ez a tevékenység. Számot kell vetni azzal is, hogy a jogszabályi környezet az adatfelhasználási feltételekről, a hatóságok jogosítványairól élesen eltér nemcsak az USA és Európa között, hanem az uniós tagállamok között is. Az adatoknak komoly kereskedelmi értéke van, személyes életünk, mindennapi fogyasztási életviteli szokásaink, egészségügyi állapotunk mind több részlete követhető nyomon, s felvetődik a veszélye az anonimitás teljes aláadásának is.

Könyvtári szempontból kulcskérdés, hogy miképpen szabályozzák a különféle adatbázisok, információforrások összekapcsolhatóságának szabályait, illetve a személyes adatok szolgáltatásfejlesztési célú felhasználását. Norvégiában például nem lehet az Amazon mintájára olyan korrelációs adatbázisokat építeni, ami a korábbi keresési és kölcsönzési adatok alapján ajánl további dokumentumokat, s egyéb szolgáltatásokat a könyvtári felhasználóknak. A könyvtárak nem építhetnek szolgáltatásokat semmiféle olyan adatforrásra, amelyről az olvasók érdeklődési körére, életvitelére, világnézetére, egészségügyi állapotára lehetne következtetni. A könyvtári kölcsönzési, s egyéb felhasználói szokásokra vonatkozó adatok jogállami módon különleges védelmet élveznek. Másfelől az Adatvédelmi Hatóság attól is tart, hogy a könyvtári kölcsönzési nyilvántartásokra alapuló ilyesfajta szolgáltatások révén ezen intézmények is alanyaivá válhatnak az általuk kezelt adatokon keresztül különféle hírszerzési, terrorellenes műveleteknek. Alapszabály, hogy az olyan adat, amit nem kezelsz, nem tárolsz hosszú távon, nem válhat visszaélés tárgyává. Norvégiában a könyvtárakat a törvény védi attól, hogy személyes felhasználói adatokat kelljen kiszolgáltatniuk. A felhasználókkal szembeni könyvtári bizalmat semmiféle egyéb intézkedés nem áshatja alá.

Könyvtári szolgáltatások a társadalom jólétének, kohéziójának, versenyképességének erősítésére – globális példák alapján

A Helsinkiben 2014. május 22–23-án tartott IFLA elnöki találkozó (President's Meeting) arra összpontosított, hogy az aktuális fejlődési irányvonalakat ismertető szakmai jelentésből, az *IFLA Trend Report*-ból milyen praktikus következtetéseket lehet levonni a könyvtárak társadalmi szerepének erősítésére vonatkozóan. A Helsinkiben elhangzottak jól kiegészítették az oslói rendezvényt. Az Oslóban tárgyalt információtechnológiai fejlődési trendek, IKT-fejlesztési projektek mögé elhelyezte a könyvtár társadalmi dimenzióját, hogy miképpen lehet sikertörténet egy adott helyi közösség számá-

ra új szolgáltatások bevezetése. Kulcskérdés a könyvtárak szerepének erősítése oly módon, hogy szolgáltatásaikkal megkerülhetetlen társadalompolitikai tényezővé tudják emelni magukat. A közösség kohéziójának erősítésével, egyes tagjai tudásának bővítésével például az ily módon megspórolt szociális költségeket és a magasabb színvonalú munkaerő gazdasági hasznát már közgazdaságilag is értelmezni lehet. Mindez rámutathat arra, hogy a könyvtárak nem csupán egyoldalú kulturális beruházási transzferek célpontjai lehetnek, hanem vissza tudnak hatni a társadalmi környezetükre. Így kiderülhet, hogy minden egyes könyvtárra költött euró akár három-négyszeresen is megtérülhet az adott felhasználói közösség hasznára. A könyvtárnak mint kimutatható társadalmi nyereséget termelő intézménynek a működése így nagyban növeli az egyes intézmények, intézményrendszerek legitimitációját a felhasználók, fenntartók előtt és erősebb tárgyalási pozíciókat biztosít az anyagi erőforrásokért folytatott küzdelemben.

Figyelmeztető azonban a konferencia másik, ezzel kapcsolatos egyértelmű üzenete: a könyvtár értékét a szolgáltatási portfóliójának minősége adja, nem pedig az állományának nagysága! Az állományalakítás, a könyvtári állomány formálásával kapcsolatos összes művelet alárendelődik a szolgáltatásalapú, felhasználó-orientált szemléletmódnak. Természetesen a könyvtár értékét nagymértékben meghatározza állományának minősége, ám ez csak holt tőke marad, ha ezt a minőséget nem lehet megfelelő szolgáltatásokon keresztül megjeleníteni. Mindezt oly módon, hogy az intézményt körülvevő, fenntartó társadalmi környezettel kölcsönhatásban formáljuk a szolgáltatásokat. A könyvtár olyan kulturális tér, mely közösségi fórum jellege mellett komoly pedagógiai, képességfejlesztő, kulturális esélyteremtő tevékenységekkel is bírhat. Főszerepet vállalhat felhasználói közönsége digitális információs műveltségének fejlesztésében is. A sikeresség záloga, hogy ezeket az általánosan megfogalmazott szolgáltatási szerepeket hogyan lehet tényleges cselekvési formákra lefordítani. A továbbiakban néhány példát kiemelek az előadások gazdag kínálatából.

Néhány előadás (pl. *Juhana Aunessuoma, Jarmo Saarti*) a könyvtárak szolgáltatásai átformálásának gazdasági és esélyegyenlőségi funkcióinak elméleti kereteit villantotta fel. Az előadók aláhúzták a demokratikus, nyitott és sokszínű társadalmi háttér egyértelmű előnyeit az erős, a felhasználókat szolgáló könyvtárak működésének biztosításához.

Az IFLA elnöke, *Sinikka Sippilä* a már ismertett elméleti célkitűzések mellett finn és tanzániai konkrétumokkal is szolgált. Finnországban a lakosság 80%-a tartozik a könyvtárhasználók csoportjába. Egy átfogó, 13 ezer fős mintával készült felhasználói felmérés arról tanúskodik, hogy a válaszolók 70%-a szerint pozitív irányba változott az életminőségük a könyvtári szolgáltatások révén. Afrikában is számos példa utal arra, mennyire fontos szerepet tudnak betölteni a könyvtárak felhasználók gazdasági és társadalmi életében.

Egy másik érdekes esettanulmány londoni példát mutatott be: *Judit St John* a Tower Hamlet kerületben elhelyezkedő fiókkönyvtár esetét áttekintve ismertette, hogy miképpen segítheti a szolgáltatások és a fizikai tér átformálása a bevándorlók és hátrányos társadalmi helyzetű személyek lakta kerület szociális kohéziójának erősítését. Az intézmény új márkanevet teremtett magának az „IDEA Store” jelmondat révén. Otthonos környezetet biztosít a környék lakosságának a kikapcsolódáshoz, tájékozódáshoz, s különféle addig rejtett képességeik kibontakoztatásához a különféle képzési, tudásfejlesztő programok révén. Napjainkban a könyvtárosok a lakossággal vállvetve harcolnak e fontos esélyegyenlőséget növelő szolgáltatásokat nyújtó intézmény bezárásának elkerüléséért.

Donna Scheeder, az IFLA leendő elnöke (2015 augusztusában veszi át ezt a funkciót) a különféle felhasználói kompetenciák fejlesztési lehetőségét vázolta fel előadásában. Végig nagy hangsúlyt helyezett a könyvtárak pedagógiai tevékenységeire, szoros összefüggésben az információhoz való nyílt hozzáférés kihasználásával (illetve a nyílt hozzáférést akadályozó kihívásokkal). Szólt a társadalmi és a technológiai környezet folytonos változásáról, s az erre

adható könyvtári szakmai attitűdök típusai közül is felvillantott néhány sikeresnek tűnő példát. Kiemelte, hogy rajtunk áll, sodródunk-e az árral vagy kreatív ötletek révén a legjobbat hozzuk ki a rendelkezésünkre álló mozgástérben a felhasználói, tágabb társadalmi közösségünk javára.

Ellen Deshi Nambhila a namíbiai könyvtárügy fejlesztésének nehézségeit, de ugyanakkor szépségeit és eredményeit ismertette. *Ngian Lek Choh* a szingapúri nemzeti könyvtár és levéltár főigazgató-helyettese pedig az egész ázsiai földrészt felölelő áttekintéssel szolgált a könyvtárak társadalom és gazdaságfejlesztő, életminőség javító tevékenységeit ábrázoló rengeteg gyakorlati példán keresztül. *Jaime Rios Ortega* pedig a latin-amerikai példákat tekintette át.

Európából is számos esettanulmány gazdagította még a rendezvényt, többek között lengyel, spanyol, norvég, balti államokbeli környezetbe illesztve. Előkerült az információs jogok és a cenzúra témaköre is *Kai Ekholm*, a Finn Nemzeti Könyvtár főigazgatója révén.

Összességében elmondhatjuk, hogy a könyvtárügy számos fontos szolgáltatási területe, demokratikus társadalmi és gazdasági funkciója került megtárgyalásra a rendezvényen. Az elméleti irányvonalak tanulságait árnyalt gyakorlati példák tették kézzelfoghatóvá, átfogó távlatokba helyezve a különféle kihívásokra adott gyakorlati válaszokat.

A rendezvényt tovább színesítette, hogy alkalmunk nyílt ellátogatni Turkuba, és az ottani városi és egyetemi könyvtárakban közvetlen tapasztalatokat szerezhettünk a könyvtárak társadalmi kölcsönhatásának megjelenéséről.

Fiatallkönyvtárosok eszmecseréje Lyonban

Lyonban az IFLA keretei között működő fiatal könyvtárosok csoportja 2014 nyarán az IFLA kongresszust megelőzően szervezte meg szakmai találkozóját.⁵ A csoport az IFLA Könyvtári Egyesületek Menedzsmentje szekcióhoz társulva 2004 óta működik, s globális jelleggel gyűjti össze a fiatal könyvtárosokat. Tízéves évfordulójukat a helyszínen ünnepelték⁶. Virtuális előadásokat s fizikai környezetben is meg-

valósuló eszmecsereket szervez a fiatalok számára. A rendezvény kötetlenül zajlott: mindkét nap reggelén plenáris ötletbörzén jelöltük ki a megtárgyalandó témaköröket, majd kisebb csoportokban a rendezvényhelyszín könyvtárának csoportszobáiban vitattuk meg 35–40 percben az elfogadott témákat. A rendezvény különlegessége a fiatalokkal való közvetlen szakmai tapasztalatcserében rejlett. A résztvevők között voltak amerikaiak, kanadaiak, németek, franciák, svédok, dánok, olaszok, svájciak is, de a szomszédságunkban lévő országok (Csehország, Horvátország) is delegáltak résztvevőket.

Ízelítőül néhány példa az első napon tárgyalt témákból: könyvtári munkakultúra és hivatásbéli attitűdök; kutatók és diákok munkájának támogatása felsőoktatási intézmények könyvtáraiban; a könyvtári tevékenységek mérhetősége, értékelhetősége; közösségi események a könyvtárakban; könyvtár és gasztronómia (mint értéknövelt szolgáltatás); könyvtárak, levéltárak és múzeumok együttműködése; pályakezdő könyvtárosok mentorálása, szakmai motiválása; hajléktalanok társadalmi reintegrációjának segítése a könyvtárak segítségével.

A második nap a digitális könyvtári szolgáltatásokkal kapcsolatos témák kerültek elő: digitális műveltség, nemzeti nyílt hozzáférés platformok, könyvtárosok számára szükséges információtechnológiai készségek, zenei streaming szolgáltatások áttekintése.

A könyvtárhoz kötődő általános tevékenységek kapcsán megvitattott témák: a szóbeliség szerepe a fizikai és virtuális könyvtári szolgáltatásokban; a könyvtárosok szakmai tudásának, képességeinek folyamatos fejlesztése; a könyvtárosok társadalmi imázsa.

A résztvevőknek bemutatták a lyoni könyvtárosképző intézmény, az ENSSIB⁷ munkáját is, mely a francia könyvtárosképzés fellelegvára. 1992 óta működik a francia könyvtárügy legfontosabb kutató és felsőoktatási képzési intézményeként. Képzéseket folytat alap és mesterszinten, továbbá felkészít a francia közigazgatásban történő munkavállaláshoz kötelező versenyvizsgára is. Betekintést nyerhettünk az intézmény tevékenységébe és szolgáltatási körébe is. Érdekes kuta-

tás-fejlesztési tevékenységek is zajlanak itt például asztalba építhető interaktív érintőképernyős tájékoztató felületekkel (melyre saját fejlesztésű digitális könyvtári alkalmazást telepítenek). Most még a kezdeti lépéseknél tartanak, de erre érdemes lesz majd odafigyelni a későbbiekben is, hogy milyen saját oktatási tartalmakat, illetve kereskedelmi forgalomban kapható e-könyveket tudnak integrálni, s milyen funkciókkal gazdagodik az alkalmazás, s milyen fajta hardverekhez (bútorokhoz) illesztik majd a későbbiekben. Erről a fejlesztésről önálló poszterrel jelentkeztek a brnói BOBCATSSS 2015 konferencián is.

BOBCATSSS 2015 Brno: dizájn, innováció, részvétel

A 2015. január utolsó hetében a morvaországi Brnóban rendezett BOBCATSSS konferencián először is a szervezettség, és a szervezők lelkesedése volt szembetűnő⁸. (Például saját készítésű házi finomságokkal vártak minket a Scala moziban a regisztrációs nap reggelén.) A második és a harmadik nap előadásaira és műhely-beszélgetéseire a Masaryk Egyetem Társadalomtudományi Karának szépen felújított épületében került sor. (Az épületben emléktábla emlékeztetett azokra a zsidó származású magyar hallgatókra, akik az egyetem elődintézményében a hazai numerus clausus törvény miatt itt végezték tanulmányukat a két világháború között.)

Mindhárom konferencia napon érdekesek voltak a bevezető előadások: először *Jay Edwin Gilette* a reneszánsz kor innovatív szemlélete és napjaink viharos átalakulási hullámai között vont párhuzamot. Másnap Brnóban is üdvözölhettük Sinikka Sippilä IFLA elnököt, aki előadásában a már emlegetett elnöki programját összegezte az IFLA Trend Reports, valamint a lyoni deklaráció megállapításaival összefüggésben. Az utolsó nap nyitó előadásában pedig *Roberta Tassi* az online innovációt segítő dizájn-eszközökről adott átfogó áttekintést.

A programszekciók az első napon az online és offline információszolgáltatások különféle dimenzióival foglalkoztak, kulturális intézményi, illetve piaci környezetben egyaránt. Az első

napon került sor a villám prezentációkra is, melyek szintén több érdekes témakört érintettek. A villám prezentációs ülészekkel párhuzamosan csatlakozni lehetett a könyvtárosképző intézményeket tömörítő EUCLID szekcióülésére is. A korábbi évekhez hasonlóan idén is bemutatkozott néhány intézmény, többen pedig a legújabb intézményi kihívásokról adtak számot. Bemutatkozott a prágai Károly Egyetem Könyvtár- és Információtudományi tanszéke, valamint a lyoni ENSSIB. A párizsi Sorbonne tanszékének képviselője a képzési programjaikat érintő újdonságokról számolt be. *Murányi Péter* (NyME Savaria EK) az itthoni könyvtár- és információtudományi képzés egyre tragikusabb helyzetét illusztrálta a statisztikai adatok segítségével. A találkozót kötetlen beszélgetés zárta.

A második nap délelőttjén az információs viselkedés, illetve az információk széles körű terjesztésének különféle dimenzióihoz csatlakozó előadások (két párhuzamos szekcióban), valamint egy műhelybeszélgetés nyitotta a napot.

A könyvtári hálózatos szolgáltatások témaköre adták a nagyteremben rendezett késő délelőtti szekcióülés magvát. A másik helyszínen a már korábban elkezdett témakör újabb részletei kerültek kifejtésre az információs szolgáltatások kapcsán. Ennek keretében került sor *Kósik Melinda* (PTE FEEK) előadására a süketnéma tanulók könyvtári és információs műveltségének fejlesztéséről. A szekcióüléseket poszterbemutatók zárták.

Délután a könyvtári fizikai és virtuális gyűjtemények fejlesztéséhez kötődő különféle szolgáltatások kerültek terítékre, majd a könyvtárakat és felhasználóikat érintő innovatív szolgáltatásokról s a jövőbeli kihívásokról esett szó. Egy másik szekcióban a könyvtárosképzés, valamint a könyvtáros életpálya képezte a megbeszélés témáját. A könyvtárak által kínált szolgáltatásokhoz kapcsolódóan hangzott el *Béres Judit* (PTE FEEK) előadása a hátrányos helyzetű fiatalokat segítő biblioterápiai programról, *Csorba-Simon Eszter* (a PTE FEEK frissen diplomázott mesterképzéses hallgatója) pedig a női börtönlakók körében végzett hasonló kezdeményezésről számolt be.

A második részben az érdekes szolgáltatási modellek és a jövő irányába mutató kihívások kapcsán *Tóth Máté* és *Jávorka Brigitta* (OSZK-PTE FEEK) feltette a kérdést, hogy melyik rajzfilm-karakter emlékeztet minket egy könyvtárosa, majd ezt a témakört járták körül. *Nemes László* (ELTE) az egyetemi könyvtárak társadalmi, szolgáltatási pozíciójának különféle összetevőit villantotta fel általános felsőoktatási rendszer-perspektívából szemlélve.

A képzéssel foglalkozó szekcióban *Németh Márton* áttekintette az USA-ból indult, s mára globálissá lett iSchool mozgalom fejlődését, illetve az ehhez csatlakozó észak-európai információtudományi képzőintézmények párhuzamos fejlődési útját, s a hálózati együttműködés különféle képzési és kutatási perspektíváit. *Szalacsi Alexandra* (a PTE Neveléstudományi Doktori Iskolájának PhD-hallgatója) pedig a szekció utolsó előadóként a 21. századi felsőoktatási paradigmaváltás természetét s különféle összetevőit ábrázolta.

A záró napi szekcióüléseken a nyílt hozzáférésről és a könyvtárak nyílt társadalomban betöltött szerepéről esett szó, illetve a másik szekcióban *Roberta Tassi* a bevezető előadáshoz kapcsolódva az online szolgáltatások dizájnjának összefüggéseit járta körül és gyakorlati példákkal ábrázolta, hol tartunk most e területen a horvát múzeumi szférától az ENSZ információs rendszeréig bezárólag. A rendezvényzáró szekcióülés a könyvtári videojáték alapú szolgáltatások típusait és gyakorlati példáit ismertette.

Ebből a szűkre fogott összefoglalóból is látható, hogy milyen gazdag tematikájú programot állítottak össze a szervezők. Már utaltam rá a bevezetőben, hogy szembetűnő volt az alapképzésben és mesterképzésben tanuló horvát diákok előadásainak és posztereinek színvonala és tematikai gazdagsága. Magyarországot főként egyetemi oktatók, gyakorló szakemberek s egy-egy PhD, illetve mesterképzéses hallgató képviselte csupán...

A Monguz Kft. szponzorként és kiállítóként mutatta be szolgáltatásait s járult hozzá a rendezvény sikeres lebonyolításához.

A szakmai programot könyvtárlátogatások, városnézés egészítette ki a korábbi években megszokottakhoz hasonlóan.

Összegzés

Beszámolómban négy, gazdag programot kínáló konferenciáról adtam áttekintést. Azokat a témákat részletesebben is próbáltam ismertetni, amelyekről kevesebb szó esett eddig a hazai szaksajtó hasábjain. Ezen szempontok indokolják az egyes eseményekhez kötődő beszámolók közti belső aránytalanságot. Nem törekedhettem a teljességre, de a megadott online hivatkozások segítségével az érdeklődők bővebben is tájékozódhatnak. A BOBCATSSS konferencia előadásainak prezentációi és teljes szövegű publikációi 2015 tavaszán kerülnek nyilvánosságra.

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm a Monguz Kft. vezetőinek a támogatását, hogy az ismertetett konferenciákon részt vehettem, s megoszthattam tapasztalataimat az itthoni szakmai nyilvánossággal.

Az általunk látogatott szakmai eseményekről való folyamatos tájékoztatást szakmai küldetésnek is tekintjük.

Jegyzetek

1. <http://www.hioa.no/Forskning-og-utvikling/Hva-forsker-HiOA-paa/Forskning-og-utvikling-ved-Fakultet-for-samfunnsfag/Avholdte-konferanser-ved-Fakultet-for-samfunnsfag/Kunnskapsorganisasjonsdagene-2014> [2015. febr. 4.]
2. <http://blogs.helsinki.fi/iflapresidentsmeeting2014/> [2015. febr. 4.]
3. <http://blogs.helsinki.fi/iflapresidentsmeeting2014/presentations/> – itt elérhető az összes prezentáció s a videoutódítás valamint a fotók is. [2015. febr. 4.]
4. <http://new.livestream.com/hioa/hioatv1/videos/51420411> - első nap és <http://new.livestream.com/hioa/hioatv1/videos/51484163> - a második nap [2015. febr. 4.]
5. A rendezvény főoldala: <https://npsig.wordpress.com/archive/iflacamp/iflacamp-2014/> a program az alábbi hivatkozással érhető el: <https://npsig.wordpress.com/archive/iflacamp/iflacamp-2014/schedule/> [2015. febr. 4.]
6. <https://npsig.wordpress.com> [2015. febr. 4.]
7. <http://www.enssib.fr> (franciául) [2015. febr. 4.]
8. <http://www.bobcatsss2015.com/wp/program/> [2015. febr. 4.]

Beérkezett: 2015. február 4.

Internet Fiesta 2015

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség szervezésében 2015. március 19. és 26-a között került sor az Internet Fiestára, melynek idei témája, „Környezetünk és családunk az interneten” lehetőséget kínál arra, hogy a könyvtárak népszerűsítsék az internet lehetőségeit a szűkebb és tágabb környezet (város, falu, épített és természeti környezet) megismerésére. Alkalom adódik a helytörténeti adatbázisok bemutatására, a helyi kutatások prezentálására. A lakóterületük értékeit interneten közkinccsé tevű különböző közösségek sokszor kapcsolatban állnak egymással, a programokon résztvevők játékosan, akár vetélkedők során tehetik próbára tudásukat.

A családok nemcsak a mindennapjaikat dokumentálhatják (fotósorozatok, blogok segítségével), hanem akár családtörténeti kutatások elindításához is segítséget kaphatnak.

Részletes információk az Internet Fiesta (<http://fiesta.kjmk.hu>) honlapján található.

(Forrás: Katalist, 2015. márc. 17. – FSZEK sajtóanyag)